

Инклузија у јавним библиотекама у Србији

Добрила Бегенишић
Народна библиотека Србије, Београд
dobrila@nb.rs
ORCID 0000-0001-9547-357X

Сажетак

Овај рад има за циљ да представи инклузивне услуге у јавним библиотекама у Србији. Инклузија ће бити схваћена у ширем смислу и биће обухваћене све групе које су из неких разлога искључене из друштвених токова. У првом делу рада биће дефинисан појам са циљем да се мотивишу библиотеке да преиспитају своју улогу у локалној заједници и да у своје услуге укључе и групе корисника које су искључене. Затим ће бити изложена законска регулатива. На крају ће бити представљено постојеће стање у јавним библиотекама у Србији, улога Народне библиотеке Србије у подстицању инклузивности и дате препоруке за даљи рад.

Кључне речи: јавне библиотеке, инклузија, инклузивни библиотечки програми, инклузија у библиотекама, Србија, Народна библиотека Србије

Увод

Јавне библиотеке су установе културе које би требало да буду доступне свима, без обзира на разлике у културним, етничким, социјалним, економским, полним, религијским, сексуалним, физичким, психолошким или другим карактеристикама.¹ Сваки појединац треба да буде укључен у друштво и то у све његове сегменте, па тиме и у културу. Библиотеке су њен значајан део, посебно у Србији, где су у неким местима, јавне библиотеке једине установе културе у локалној заједници, које, с обзиром на ту чињеницу, носе већи терет и сnose већу одговорност.

Да би се успешно осмислиле и промовисале услуге које ће уважити принцип инклузивности, потребно је имати свест о друштвеним групама које су искључене, маргинализоване или дискриминисане из неког разлога. При помену особа које би требало да буду обухваћене, мисли се првенствено на оне са неком врстом физичког, менталног или интелектуалног инвалидитета. Битно је напоменути да то није једина социјална група на коју се односи потреба за инклузијом. Ту спадају и социјално и економски угрожене категорије, људи из сиромашних породица, они који су без посла или који имају ниске приходе, мигранти и избеглице који су дошли из других земаља и који имају различите језичке и културне баријере, ромске и етничке мањине, које су потенцијално дискредитоване због своје расне или етничке припадности, старије особе, пензионери или они са посебним услугама и ресурсима у јавним просторима, појединци са искуством живота у бескућништву као једна веома хетерогена група, ЛГБТ особе које могу имати потребу за подршком у смислу прихватања и равноправног третмана. Искљученост је карактеристика и за оне групе које бораве у установама стационарног типа, било да су у питању домови за старе, затвори, установе за смештај ометених у развоју, сигурне куће, избеглички и мигрантски центри.

¹ IFLA/UNESCO смернице за развој јавних библиотека (Београд: Народна библиотека Србије; Библиотека града Београда, 2005), 5.

Законска регулатива

У Републици Србији равноправност свих грађанки и грађана загарантована је Уставом. Према члану 21 овог документа „забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета“ (чл. 21)².

Осим Уставом, ова област регулисана је и са два антидискриминациона закона из којих проистиче да неједнаке могућности за учешће особа са инвалидитетом у културном животу заједнице, као и неприступачност садржаја и самих објеката установа културе, представљају дискриминацију. Један од њих је Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, који међу тешким облицима дискриминације наводи пропагирање или њено смишљено вршење путем јавних гласила, у политичком животу, приликом пружања јавних услуга, у области радних односа, образовања, културе, спорта³. Забрањена је и дискриминација у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Као објекти у јавној употреби наводе се они у области образовања, здравства, социјалне заштите, културе, спорта, туризма (чл. 13)⁴. Равноправан приступ информацијама и комуникацији дефинисан је чланом 35, где се каже да је обавеза органа државне управе, територијалне аутономије и локалне самоуправе надлежних за послове културе и медија да предузму мере за приступачност информација и комуникацију особама са инвалидитетом путем употребе одговарајућих технологија⁵. У члану 37 овог закона, прецизира се да су јединице локалне самоуправе дужне да предузму мере ради обезбеђивања равноправног учешћа особа са инвалидитетом у културном, спортском и верском животу заједнице⁶. Други је Закон о забрани дискриминације, где је прописано да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби (чл. 17), као и да дискриминација постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском или културном аспект јавног, професионалног, приватног и породичног живота (чл. 26)⁷.

На међународном нивоу Србија је потписница Конвенције о правима особа са инвалидитетом Уједињених нација⁸. Конвенција представља први међународни правно обавезујући инструмент за заштиту људских права, који обавезује све државе потписнице да штите и унапређују сва људска права и основне слободе особа са инвалидитетом. Обавезе држава потписница, прописане чланом 30. подразумевају „учешће у културном животу, рекреацији, активностима у слободно време и спорту“⁹, те према томе и особе са инвалидитетом имају право да равноправно учествују у културном животу, као и да користе материјале културног садржаја у одговарајућим облицима.

² „Устав Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 98 (2006) и бр. 115 (2021), преузето 7. 3. 2025, https://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html.

³ „Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 33 (2006) и бр. 13 (2016), преузето 7. 3. 2025, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_diskriminacije_osoba_sa_invaliditetom.html.

⁴ Исто.

⁵ Исто.

⁶ Исто.

⁷ „Закон о забрани дискриминације“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 22 (2009) и бр. 52 (2021), преузето 7. 3. 2025, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html.

⁸ „Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом“, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори* бр. 42 (2009), преузето 7. 3. 2025, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrdjivanju_konvencije_o_pravima_osoba_sa_invaliditetom.html.

⁹ Исто.

Питања равноправног учешћа у културном животу, приступачности културних садржаја, културног идентитета и стваралаштва особа са инвалидитетом, регулисана су Законом о култури Републике Србије¹⁰, Законом о библиотечко-информационој делатности¹¹, као и другим прописима који регулишу област културе.

Законом о култури прописано је да општи интерес у култури обухвата подстицање културног и уметничког стваралаштва особа са инвалидитетом и доступност свих културних садржаја особама са инвалидитетом (члан 6)¹².

Закон о библиотечко-информационој делатности у члану 6 прецизира да библиотеке набављају грађу и изворе у складу са потребама најширег круга корисника, укључујући и потребе националних, верских и језичких мањина и корисника са инвалидитетом. Даље, у члану 29, наводи се да свака особа има право да приступа библиотекама и библиотечко-информационој грађи и изворима, без обзира на то да ли се они чувају у самој библиотеци или се налазе на електронској мрежи. Све оне имају обавезу да обезбеде услове за остваривање права корисника, а посебно се истиче група особа са инвалидитетом.¹³

Ифлине (IFLA) смернице за јавне библиотеке такође препоручују општу доступност библиотечких услуга, односно, „треба обезбедити услове и ресурсе који ће јамчити једнаке услуге мањинским групама које из неког разлога не могу да користе редовне услуге, на пример припадницима језичких мањина, особама са телесним или чулним недостацима или онима који живе у удаљеним заједницама и због тога не могу да долазе у библиотеке“¹⁴.

Према овим смерницама, библиотека би требало да буде доступна свима, а међу циљним групама јавних библиотека наведени су „појединци и групе људи са посебним потребама: припадници различитих култура и етничких група, укључујући аутохтоно становништво, особе са инвалидитетом, на пример особе оштећеног вида или слуха, особе које су везане за кућу, особе које су смештене у институције, на пример болнице или затворе“.¹⁵

Инклузија у јавним библиотекама у Србији

Јавне библиотеке играју кључну улогу у стварању друштва које је једнако и које пружа равноправне могућности за све. Инклузија у библиотекама има за циљ да смањи друштвену изолованост и да допринесе промоцији једнакости у друштву.

Како би се установио степен инклузивности јавних библиотека у Србији, неопходно је било доћи до одговора на неколико кључних питања, а то су приступачност простора и услуга, ресурси, програмске и образовне активности и језичка инклузија.

Прво питање односи се на доступност услуга у физичком или у виртуелном простору: на постојање рампи, лифтова, адаптирање тоалета за особе са инвалидитетом, као и прилагођеност онлајн услуга (сајтова, база података и слично) слепим и слабовидим особама, али и свима другима који могу бити искључени, као што је на пример случај са постојањем језичке баријере.

Према подацима из базе Мрежа библиотека Србије (МБС), која се централизовано води у Народној библиотеци Србије (НБС) за целу републику, половина јавних библиотека наводи да има „неприлагођен“, око 30% има „делимично прилагођен“, док, око 20% процената има „прилагођен“ простор за приступ особама са инвалидитетом. Иако је ово питање већ дуго у

¹⁰ „Закон о култури“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 72 (2009), бр. 13 (2016), бр. 30 (2016), бр. 6 (2020), бр. 47 (2021), бр. 78 (2021) и бр. 76 (2023), преузето 7. 3. 2025, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html.

¹¹ „Закон о библиотечко-информационој делатности“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 52 (2011), бр. 78 (2021), преузето 7. 3. 2025, <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>.

¹² „Закон о култури“.

¹³ „Закон о библиотечко-информационој делатности“.

¹⁴ IFLA/UNESCO смернице за развој јавних библиотека, 14.

¹⁵ Исто, 24.

фокусу расправа о развоју библиотека и обавеза свих установа, статистике показују да их оне у највећој мери не испуњавају када је реч о лицима са потешкоћама у кретању. Разлози за то су неадекватане зграде у којима су смештене јавне библиотеке, а које углавном нису наменски грађене, недостатак финансијских средстава за адаптацију или неразумеваше финансијера да се тај проблем реши, али и недостатак иницијативе и непостојање свести о томе колико је битно да се он омогући. О доступности онлајн услуга јавних библиотека у Србији не постоје подаци нити истраживања, а претпоставка је да су оне приступачне малом проценту корисника који спадају у групе које би морале да буду обухваћене инклузијом.

Под ресурсима за особе са инвалидитетом подразумева се поседовање грађе у погодним форматима: аудио књиге, књиге на Брајевом писму, софтвери за људе са оштећењем вида или слуха и слично. У веома малом проценту јавних библиотека у Србији пружају се услуге слепим и слабовидим особама, а набавка публикација у одговарајућим форматима такође није у фокусу попуњавања фондова. У погледу ресурса који доприносе превладавању језичке баријере, пажња се готово искључиво посвећује заступљености публикација на језицима заједнице у вишенационалним и вишејезичким срединама.

Организација програма и других активности у које се могу укључити сви такође није развијена у великој мери. Највише примера позитивне праксе има у раду са особама трећег животног доба. Ради се и са корисницима у установама затвореног типа, посебно домовима за старе, али и затвореницима, децом смештеном у посебном смештају или дејчим селима¹⁶. Пројекти такве врсте, који су успешно спроведени, имали су значајног одјека и за кориснике, али и за библиотеку, пошто је то утицало на развој њеног имиџа, а самим тим и на њено позиционирање у локалној заједници.

Веома су битни и едукативни програми који помажу људима из различитих социјалних, економских и старосних категорија да унапреде своје вештине читања и писања, као и информационе и дигиталне вештине. И у вези са овим питањем могу се издвојити услуге за старије особе које се практикују у значајном броју јавних библиотека у Србији.¹⁷ Приметно је да се у последње време посвећује пажња и особама у установама затвореног типа и да се организују екстерне услуге како би и ова група била обухваћена.

Извесно је да сви типови библиотека, па и јавне, дигитализују делове својих фондова, чиме их чине доступним широком читалачкој публици.¹⁸ Осим тога, неке од инклузивних активности јавних библиотека приказане су у радовима у часописима или изложене на стручним и научним скуповима у земљи и региону.¹⁹ Један од најпрецизнијих, у коме је извршена и евалуација ових

¹⁶ Петра Рајковић, Жељана Арсеновић и Александра Јовић, „Сарадња библиотеке са установама образовања и васпитања као подршка инклузији“, у *Сарадња библиотека са другим субјектима културе, науке и образовања* (Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2022), 63–84.

¹⁷ Овај тренд започет је пре деценију и по у Библиотеци града Београда да би се временом проширио на територији целе Србије. – Предраг Ђукић, „Информациона писменост трећег доба: курсеви 65+ у Библиотеци града Београда“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Год. 13, бр. 24 (2014): 64–67.

¹⁸ *Дигиталне колекције у библиотекама Србије: зборник радова*, главни и одговорни уредник Светлана Јанчић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Нови Сад: Градска библиотека, 2014).

¹⁹ Неки од њих су: Марина Неђић, „Културно-образовни програми за особе са инвалидитетом у Библиотеци града Београда“, *Библиотекар* Год. 58, бр. 1/2 (2016): 63–83; Олга Јечменица, „Инклузивне активности Библиотеке „Милутин Бојић“, *Библиотекарство Српске* Год. 12, бр. 11 (2024): 297–305; Александра А. Ердевички Томић, „Сви смо једнаки – инклузивне активности за децу и младе у Библиотеци шабачкој“, у *Деца и млади – библиотеке за нове генерације* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелички“, 2023), 209–221; Весна Илић и Надица Стојановић, „Библиотека у Лесковцу као инклузивни простор за остваривање људских права деце и младих са сметњама у развоју“, у *Деца и млади – библиотеке за нове генерације* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелички“, 2023), 223–237; Горан Траиловић, „Читалачки клуб за особе са интелектуалним тешкоћама“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Год. 19, бр. 36 (2020): 24–36; Бојана Томовић, Драгана Маринковић и Јасмина Иванковић, „Сарадња библиотеке „Димитрије Туцовић“ у Лазаревцу са Центром за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју: прихваћени, срећни и задовољни у библиотеци“, у *Сарадња и партнерства* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Врање: Јавна библиотека „Бора Станковић“, 2020), 167–176.

програма, јесте чланак Марине Неђић „Инклузивни програми за особе са инвалидитетом у јавним библиотекама Србије“ у коме су представљене „едукативне радионице, литерарне радионице, читалачки часови, музички програми, сликарске и вајарске радионице, филмске пројекције, луткарске представе, радионице информатичке писмености“. Сви „они су реализовани кроз партнерство библиотека са институцијама и организацијама које се баве овом групацијом на локалном нивоу (Центри за социјални рад, специјалне школе, удружења инвалида, дневни центри и боравци, невладине организације)“.²⁰ Из текста се сазнаје да су ове активности најинтензивније организоване у Библиотеци града Београда и широм њених огранака и дечјих одељења, као и у јавним библиотекама у Новом Саду²¹, Ужицу²², Пожаревцу и Ваљеву. Међутим, истраживање на ову тему још увек остаје отворено, јер извештаји о раду јавних библиотека везани са инклузивним услугама нису сасвим прецизни, будући да се не доносе појединачно и издвојено од других активности.

Улога Народне библиотеке Србије на промоцији инклузивности у библиотекама

Народна библиотека Србије, као централна матична установа за област библиотекарства у Републици Србији, има обавезу праћења стања и проучавања потреба и услова рада у библиотекама и предлагања мера за унапређење њиховог функционисања и развоја. Како би се успешно обављале ове матичне функције, али и одговорило на захтеве савременог библиотекарства, стручњаци НБС спроводе различите активности, а међу њима и оне које се тичу развоја инклузивног библиотекарства. У том смислу, прате се међународне препоруке и смернице и превode се на српски језик како би се лакше имплементирале у Србији. Осим тога, организују се и програми сталног стручног усавршавања на тему инклузивности да би се библиотекама понудила конкретна решења за рад са овом циљном групом.

У оквиру издавачке продукције НБС објављују се преводи међународних смерница и препорука намењених раду са групама које треба да буду обухваћене инклузијом. До сада је, у едицији *Савремена библиотека*, изашао први том под називом Ифлина документа: смернице²³, који између осталог, садржи Ифлине смернице за библиотечке услуге за особе са искуством живота у бескућништву. У штампи је други том²⁴, у оквиру кога су Смернице за библиотечке услуге за затворенике. Трећи, у коме ће се наћи Смернице за рад са особама са инвалидитетом у припреми је. Осим тога, у истој едицији преведена је и књига *Библиотечке услуге за особе шреће живојној доба*²⁵.

Стручњаци НБС учествују и у акредитацији и реализацији програма сталног стручног усавршавања, а међу њима су и они који доприносе инклузивности библиотека. У последњих десет година реализовани су: *Организација библиотечких услуга за особе са пошешкоћама у читању ауторке* и реализаторке Драгане Милуновић, *Унапређење библиотечких услуга корисницима ошћеној вида* (2016, 2017, 2018) ауторки Недељке Ложајић и Душице Мурић, *Библиотечке услуге за особе шреће живојној доба* (2024) ауторки и реализаторки Добриле Бегенишић и Јелене Бенић, а тренутно је актуелан програм Улога библиотека у социјалној инклузији: бескућници као корисници библиотека²⁶ ауторки и реализаторки Добриле Бегенишић и Ане Савић.

²⁰ Marina Nedić, „Inkluzivni programi za osobe sa invaliditetom u javnim bibliotekama Srbije“, u *Zbornik: Stručna konferencija „Bosifest – Pokreni promenu“* (Beograd: Resursni centar za specijalnu edukaciju; Henci centar Koloseum, 2017), 11.

²¹ Бојана Грујић, *Пружање услуга особама са интелектуалним шешкоћама у библиотекама* (Нови Сад: Градска библиотека, 2010); Бојана Грујић и Јелена Калајица, *Под кровом књиге: друштвена одговорност у оквиру пословања јавних библиотека* (Нови Сад: Градска библиотека, 2014).

²² Анђа Бјелић и Душица Мурић, „Библиотека за све – пројекти за инвалиде“, у *Прилози за историју Народне библиотеке „Ужице“*, главни уредник Анђа Бјелић (Ужице: Народна библиотека „Ужице“, 2016), 105–116.

²³ *Ифлина документа, Смернице. Том 1* (Београд: Народна библиотека Србије, 2022).

²⁴ *Ифлина документа, Смернице. Том 2* (Београд: Народна библиотека Србије, 2024).

²⁵ Гудрун Кулцер, *Библиотечке услуге за особе шреће живојној доба* (Београд: Народна библиотека Србије, 2017).

²⁶ Народна библиотека Србије, *Стално стручно усавршавање запослених*, преузето 7. 3. 2025, <https://nb.rs/stalno-strucno-usavrshavanje-zaposlenih/>.

Закључак

Инклузија у јавним библиотекама представља кључни елемент за изградњу равноправног и праведног друштва које пружа једнаке могућности свим својим члановима, без обзира на њихове специфичне потребе. У Србији, иако се ситуација полако побољшава, приметно је да још увек постоје значајни изазови у стварању инклузивних услова у јавним библиотекама. И поред тога што су законска регулатива и међународне смернице јасне у погледу права свих особа на равноправан приступ културним садржајима, као и доступност библиотечких услуга, стварна примена ових принципа остаје нерешен проблем. То се односи посебно на приступачност простора, ресурса и програма који би могли да задовоље потребе особа са инвалидитетом, старијих, социјално и економски угрожених, као и других маргинализованих група.

Унапређењу инклузивности библиотека допринело би веће инвестирање у прилагођавање простора и ресурса, повећање понуде образовних и едукативних програма, подстицање истраживања на ову тему у библиотекама на стручном и научном нивоу (израда мастер радова, стручних радова у склопу државног испита у библиотечкој делатности, тематизовање инклузивности у стручним часописима и слично), јачање сарадње са локалним и међународним партнерима са циљем преузимања примера добре праксе и организовања заједничких програма и пројеката, посебно на регионалном нивоу и са земљама где се више пажње посвећује овом проблему.

Додатни проблем библиотека у Србији је недовољна заступљеност инклузивности у програмским актима (програмима рада, извештајима о раду, статистикама), што отежава проналажење прецизних података о постојању ових програма у тим установама. Свакодневна сарадња са библиотекама коју реализује Одељење за матичне послове Народне библиотеке Србије, као и претрага сајтова, указују на чињеницу да постоји свест о потреби да библиотеке буду укључене и да се реализују активности везане за то питање. Нажалост, истраживање на ову тему остаје недоречено, с обзиром на чињеницу да се о томе не извештава прецизно и одвојено, него у склопу других активности библиотеке. Стога оно што се предузима везано за инклузивност библиотека остаје скривено, а самим тим и недовољно истражено и презентовано.

У складу са тим, потребно је наставити рад на подизању свести и спровођењу мера које ће омогућити равноправан приступ свим групама у јавним библиотекама, чиме ће се значајно побољшати квалитет живота свих грађана Србије, али и прецизирати извештавање о раду на инклузији како би се могли: утврдити степен инклузивности у библиотекама и пратити стање, проучавати потребе и доносити ваљане препоруке.

Литература и извори:

1. Bjelić, Anđa i Dušica Murić. „Biblioteka za sve – projekti za invalide“. U *Prilozi za istoriju Narodne biblioteke „Užice“*, glavni urednik Anđa Bjelić, 105–116. Užice: Narodna biblioteka „Užice“, 2016.
2. *Digitalne kolekcije u bibliotekama Srbije: zbornik radova*, glavni i odgovorni urednik Svetlana Jančić. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Novi Sad: Gradska biblioteka, 2014.
3. Đukić, Predrag „Informaciona pismenost trećeg doba: kursevi 65+ u Biblioteci grada Beograda“. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* God. 13, br. 24 (2014): 64–67.
4. Erdevički Tomić, Aleksandra A. „Svi smo jednaki – inkluzivne aktivnosti za decu i mlade u Biblioteci šabačkoj“. U *Deca i mladi – biblioteke za nove generacije*, 209–221. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Sombor: Gradska biblioteka „Karlo Bijelićki“, 2023.

5. Grujić, Bojana i Jelena Kalajdžija. *Pod krovom knjige: društvena odgovornost u okviru poslovanja javnih biblioteka*. Novi Sad: Gradska biblioteka, 2014.
6. Grujić, Bojana. *Pružanje usluga osobama sa intelektualnim teškoćama u bibliotekama*. Novi Sad: Gradska biblioteka, 2010.
7. IFLA/UNESCO *smernice za razvoj javnih biblioteka*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije; Biblioteka grada Beograda, 2005.
8. Ilić, Vesna i Nadica Stojanović. „Biblioteka u Leskovcu kao inkluzivni prostor za ostvarivanje ljudskih prava dece i mladih sa smetnjama u razvoju“. U *Deca i mladi – biblioteke za nove generacije*, 223–237. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Sombor: Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“, 2023.
9. *Iflina dokumenta, Smernice. Tom 1*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2022.
10. *Iflina dokumenta, Smernice. Tom 2*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2024.
11. Ječmenica, Olga. „Inkluzivne aktivnosti Biblioteke ‘Milutin Bojić’“. *Bibliotekarstvo Srpske* God. 12, br. 11 (2024): 297–305.
12. Narodna biblioteka Srbije. *Stalno stručno usavršavanje zaposlenih*. Preuzeto 7. 3. 2025. <https://nb.rs/stalno-strucno-usavrsavanje-zaposlenih/>.
13. „Ustav Republike Srbije“. *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 98 (2006) i br. 115 (2021). Preuzeto 7. 3. 2025. https://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html.
14. „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti“. *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 52 (2011), br. 78 (2021). Preuzeto 7. 3. 2025. <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>.
15. „Zakon o kulturi“. *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 72 (2009), br. 13 (2016), br. 30 (2016), br. 6 (2020), br. 47 (2021), br. 78 (2021) i br. 76 (2023). Preuzeto 7. 3. 2025. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html.
16. „Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom“. *Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori*. Br. 42 (2009). Preuzeto 7. 3. 2025. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_konvencije_o_pravima_osoba_sa_invaliditetom.html.
17. „Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom“. *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 33 (2006) i br. 13 (2016). Preuzeto 7. 3. 2025. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_diskriminacije_osoba_sa_invaliditetom.html.
18. „Zakon o zabrani diskriminacije“. *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 22 (2009) i br. 52 (2021). Preuzeto 7. 3. 2025. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html.
19. Kulcer, Gudrun. *Bibliotečke usluge za osobe trećeg životnog doba*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017.
20. Nedić, Marina. „Kulturno-obrazovni programi za osobe sa invaliditetom u Biblioteci grada Beograda“. *Bibliotekar* God. 58, br. 1/2 (2016): 63–83.
21. Nedić, Marina. „Inkluzivni programi za osobe sa invaliditetom u javnim bibliotekama Srbije“. U *Zbornik: Stručna konferencija „Bosifest – Pokreni promenu“*, 11–28. Beograd: Resursni centar za specijalnu edukaciju; Hendl centar Koloseum, 2017.
22. Rajković, Petra, Željana Arsenović i Aleksandra Jović. „Saradnja biblioteke sa ustanovama obrazovanja i vaspitanja kao podrška inkluziji“. U *Saradnja biblioteka sa drugim subjektima kulture, nauke i obrazovanja*, 63–84. Kraljevo: Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, 2022.
23. Tomović, Bojana, Dragana Marinković i Jasmina Ivanković. „Saradnja biblioteke ‘Dimitrije Tucović’ u Lazarevcu sa Centrom za smeštaj i dnevni boravak dece i omladine ometene u razvoju: prihvaćeni, srećni i zadovoljni u biblioteci“. U *Saradnja i partnerstva*, 167–176. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Vranje: Javna biblioteka „Bora Stanković“, 2020.
24. Trailović, Goran. „Čitalački klub za osobe sa intelektualnim teškoćama“. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* God. 19, br. 36 (2020): 24–36.

Inclusion in Public Libraries in Serbia

Summary

The paper aims to present inclusive services in public libraries in Serbia. The inclusion is taken in a wider sense of the word and encompasses all groups excluded from social life for any reason.

The first part brings the definition of the concept to motivate libraries to question their roles in a local community and to include currently excluded groups of users in their services. The second part consists of an overview of the legal framework. Finally, the paper deals with the current state of activities in public libraries in Serbia, the role of the National Library of Serbia in encouraging inclusiveness and recommendations for future work.

Keywords: public libraries, inclusion, inclusive library programmes, inclusion in libraries, Serbia, National Library of Serbia

Примљено: 5. априла 2025.

Исправке рукописа: 18. априла 2025.

Прихваћено за објављивање: 20. априла 2025.